

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 5, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 657

*Т. А. Пінчук,
к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, Херсонський національний технічний університет, м. Херсон
О. В. Костенко,
студентка, Херсонський національний технічний університет, м. Херсон*

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ УМОВ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

*Т. А. Pinchyk,
PhD, docent, cathedra of accounting and audit, Kherson National Technical University, Kherson
O. V. Kostenko,
student, Kherson National Technical University, Kherson*

THE ANALYSIS OF CONSUMER CREDITING CONDITIONS FOR INDIVIDUALS IN UKRAINE

Проведено аналіз умов споживчого кредитування фізичних осіб в Україні, визначено актуальні проблеми ринку споживчого кредитування та перспективи його подальшого розвитку.

Conducted the analysis of consumer crediting conditions for individuals in Ukraine, identified the current problems of a consumer credit market and the perspectives for its further development.

Ключові слова: *аналіз, споживче кредитування, фізичні особи, сучасний стан.*

Keywords: *analysis, consumer crediting, individuals, current state.*

Постановка проблеми. Споживче кредитування найдоступніший вид кредитування, що виступає стимулюючим фактором розвитку економіки [1]. У сучасних умовах ринкової економіки підприємства та інші суб'єкти господарювання можуть запропонувати широкий асортимент товарів, робіт, послуг для отримання яких необхідна певна сума грошових коштів. Пересічний громадянин України сьогодні в середньому заробляє 1118 – 3073 грн. [2], однак заробітної плати іноді вистачає лише на задоволення первинних потреб людини, і це унеможливає купування товарів довготривалого користування за рахунок поточного доходу.

Загальна динаміка виданих кредитів фізичним особам за даними НБУ є позитивною: станом на січень 2010 р. – 63,6 млрд. грн., січень 2011р. – 62,2 млрд. грн., січень 2012 – 83,5млрд.грн., що свідчить про розвиток кредитування в Україні, відповідно українці готові сплачувати більше за задоволення власних потреб кредитними коштами (адже близько 30-50% наданих кредитних коштів витрачають за розрахунками в торгівельних мережах). Розвиток банківської системи дозволяє значній більшості громадян отримати додаткові кредитні кошти, так би мовити за невисокою відсотковою ставкою. Проте запозичені гроші можуть занадто «дорого» коштувати і немало клієнтів комерційних банків усвідомлять це лише сплативши всі кредитні зобов'язання. Таким чином, виникає низка проблем у стосунках фізичних осіб з банками, неналагоджений перебіг процесу кредитування спричиняє значну недовіру у населення.

Аналіз останніх досліджень. Розвиток споживчого кредитування розглядали вітчизняні вчені, такі як: А. Евтух, О. Куценко, Г. Панова, Л. Торубка, В. Мамутов, С. Щеглова та ін. Однак виникнення проблем в процесі споживчого кредитування свідчить про недостатність визначення його форми і змісту, вивчення норм правового регулювання, захисту прав клієнтів, що підтверджує актуальність та необхідність вивчення і дослідження даного питання.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз умов споживчого кредитування в Україні, нормативного-правового регулювання кредитних відносин і захисту прав споживачів (клієнтів банків) та визначення напрямів подолання висвітлених проблем.

Вклад основного матеріалу дослідження. Споживчий кредит - це кошти, що надаються кредитодавцем (банком або іншою фінансовою установою) споживачеві на придбання продукції [3]. В Україні поняття «споживчий кредит» сприймається як «кошти на будь-що» - здебільшого без застави та поручителів, не для фінансування підприємницької діяльності, а для придбання будь-якого товару чи послуги. Таким чином банк-позичальник не уточнює цілі кредитування у фізичної особи, тобто кошти можуть бути витрачені на освіту, лікування, відпустку, ремонт чи купівлю житла, автомобіля або інших товарів як тривалого користування, так і першої необхідності [2]. За даними дослідження групи колекторських компаній EOS в Україні станом на 2011 рік в середньому на кожного жителя країни припадає 800 євро споживчого кредиту або 3,5 середньої зарплати (для порівняння борг грека – 4 зарплати, іспанця - 2,8, британця - 1,7, росіянина - 1,2) [4]. Вітчизняні банки, враховуючи зарубіжний досвід сьогодні на ринку фінансових послуг, пропонують індивідуальний підхід до кожного клієнта, тобто в 2012 році декілька банків-лідерів (за розміром активів) запроваджують розмір відсоткової ставки по кредиту готівково індивідуально, визначаючи лише загальний діапазон, при цьому реальні відсоткові ставки залишаються незмінними.

Перша і найголовніша проблема з якою стикаються позичальник це відсутність знань про реальну відсоткову ставку, тобто під час отримання кредитних коштів банки дезінформують клієнтів про суму відсотків, які необхідно буде сплатити. Невелика кількість клієнтів зможе виявити невідповідність одразу – при підписанні договору, однак майже всі зможуть точно вказати суму нарахованих відсотків, так званої «переплати» по одержаному кредиту сплативши його.

Для уникнення омані громадян у 2007 році була прийнята Постанова НБУ від 10.05.2007 №168 «Про затвердження Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту», якою встановлювалися вимоги до банків щодо розкриття інформації споживачам та захисту їх прав, а саме банки зобов'язані у кредитному договорі детально вказувати суму кредиту і всіх супутніх послуг, тип відсоткової ставки і можливості її зміни, умови дострокового погашення та графіку платежів [5].

Окремі аспекти споживчого кредитування регулюються Цивільним кодексом України, окремі – Законом України «Про захист прав споживачів», окремі – іншими законодавчими актами, але спеціального законодавчого акту, в якому б комплексно регулювалися всі аспекти споживчого кредитування в Україні досі не має, що у першу чергу негативно відображається на рівні захисту прав фізичних осіб - споживачів, як боржників у відповідних договорах. З іншого боку правова невизначеність у цій сфері негативно впливає і на комерційні банки, які в цих умовах не можуть належним чином організувати відповідну діяльність та визначитися з її плануванням [6].

Досвід економічно розвинутих країн вже протягом останніх 25-30 років демонструє високу точність законодавства, кредитних договорів, що сприяє підвищенню репутації і довіри до комерційних банків. Досвід країн Європи демонструє застосування чималої кількості директив до сфери фінансових послуг, а саме: «Директива про рекламу, що вводить в оману», «Директива про несправедливі умови контрактів», «Директива про захист даних», «Директива 87/102 про споживчий кредит» Таким чином відсутні щомісячні зміни умов кредитування, а чине законодавство сприяє мінімізації втрат як з боку позичальників, так і банків [7].

Однак сьогодні дотримання Постанови здійснюється не на найвищому рівні, і це змушує споживачів кредитних коштів шукати захисту своїх інтересів

іншими шляхами, наприклад, судовими позовами. Досить часто купівля товарів у розстрочку в торгівельних мережах не відповідає чинному законодавству України, принципам Організації економічного співробітництва та розвитку, які забезпечують надання графіку всіх грошових платежів, які має здійснити клієнт[8]. Важко визначити який регуляторний орган здійснює захист прав споживачів фінансових послуг в Україні. Більшість громадян не знають свої права, норми чинного законодавства, а також що врегулювання захисту прав може здійснюватися декількома регуляторними органами (Національним банком України, Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг).

Потенційні позичальники знають відсоткову ставку за кредитом лише приблизно з рекламних оголошень, Інтернету, інформаційного центру банку та інших рекламних джерел. Відсутність інформації про додаткові та приховані комісії, обслуговування кредиту, інші супутні платні послуги унеможливає розрахунок реальної чи ефективною відсотковою ставки. Отже споживачам кредитних коштів залишається лише здогадуватися про розмір реальної відсоткової ставки. Як свідчить практика в Україні вона сягає від 16 до 135% річних. Станом на вересень 2012 року огляд ринку банківських організацій свідчить про те, що ефективна ставка може складати від 33,1% до 81,2%, в той час як ставка вказана клієнтові склала лише від 0,1% до 60%.

Незнання позичальником рівня ефективною відсотковою ставки робить недоступним точний розрахунок фінансових можливостей, відповідно збільшує ризики неповернення, що може негативно позначитися на вкладниках банку, який надає кредит [1].

Споживчі кредити найбільш поширені, видаються у безготівковій формі, тенденцією здешевлення вони не підтримують, так як розраховані на клієнтів з доходом від 1000грн. Крім того, під час «інформування» потенційного клієнта, здійснюється використання різноманітних маркетингових впливів та маніпулювання його свідомістю з метою викликати відчуття неабиякої вигідної пропозиції, що має індивідуальний характер та обмеження у часі. Тобто клієнт вводиться в оману й панічний стан, та дає згоду не знаючи реальною відсотковою ставки, адже спочатку вигідна пропозиція мала вигляд як «кредит на 10 місяців під 10% річних із першим внеском в сумі 10%». Ефективна відсоткова ставка буде в декілька разів вищою, оскільки клієнту не була надана повна інформація про комісії, страхування та платні супутні послуги. Загальна сума додаткових витрат може дорівнювати відсотковій ставці, а отже сукупні витрати за кредитом можуть значно перевищувати фінансові можливості клієнта банку, що відповідно викликає додаткові проблеми, а саме: неповернення кредиту, застосування штрафних санкцій, збільшення відсотковою ставки за рахунок збільшення ризиків банку, залучення до співпраці колекторських фірм. [1].

Таким чином клієнт отримавши кредит на товар сплачує подвійну ціну за два роки, або потрібну за чотири роки користування кредитом. Результатом такої практики стало те, що за даними МВФ, Україна стала одним з лідерів серед сусідніх та аналогічних країн за рівнем спреду процентних ставок.

Відсутність надання необхідної інформації клієнтам про вартість, строки, умови фінансових послуг підриває довіру споживачів і є серйозною проблемою. Широкої популярності набув метод «фактивного клієнта» як єдиної можливості отримання більш менш повної інформації. Однак отримання певних пояснень за цим методом є неможливим, оскільки спеціально підготовлена людина звертається до відділення банку для оформлення кредиту і задає велику кількість уточнюючих запитань для отримання більш повної інформації стосовно оформлення кредиту і його умов.

Нами проаналізовано український ринок банківських послуг споживчого кредитування, що дає змогу зробити висновок про те що щомісячний платіж клієнта складається не тільки з тіла кредиту і суми відсотків, а із додаткових, прихованих комісій, страхування, що значно збільшує ефективну відсоткову ставку (табл.1).

Таблиця 1.
Огляд умов ринку банківських послуг *

Параметри кредитних продуктів	Банки-кредитори				
	Platinum	Альфа	ОТР	Укрбізнес банк	Сбербанк Росії
1. Термін кредитування	3-36міс.	12-60міс.	3-24міс.	24міс.	6-60міс.
2. Річна відсоткова ставка	20,0%	25,0%	22,0%	20,0%	33,0%
3. Щомісячна комісія від суми кредиту	3,2%	2,5%	1,65%	2,0%	0,0%
4. Разова комісія до суми кредиту	-	-	-	4,0%	4,3%
5. Страхування	0,5%	0,3%	0,5%	-	0,5%
6. Ефективна відсоткова ставка (фактично до сплати)	73,4%	66,8%	51,2%	57,2%	36,7%
7. Щомісячний платіж	843,46	634,06	621,48	594,50	462,29

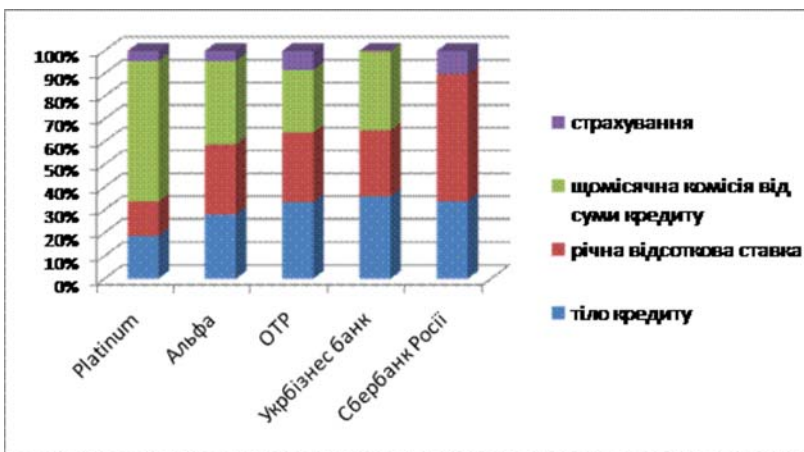
*Банки вибрано випадково, розрахунок здійснено для кредиту 10 тис. грн., терміном на 36 міс.

Джерело: розроблено авторами

Представлене нами формування ефективною відсотковою ставки, підтверджує різницю між річною відсотковою ставкою, що оголошена клієнтові, та ставкою, яку клієнт сплачує фактично за користування кредитом.

Структура щомісячного платежу клієнта за представленими розрахунками надано на рисунку 1.

Результати проекту «USAID» «Розвиток фінансового сектору» підтвердили, що майже половина населення переконана: при виникненні проблеми з фінансовою установою вирішення її буде на користь установи, при цьому кожен п'ятий українець може відповісти лише на половину запитань стовно споживчого кредитування, кожен шостий подавав скарги до фінансових установ чи регуляторних органів [8]. Тобто лише обізнані споживачі можуть завдати недобросовісним схемам кредитування.

Рис. 1. Структура щомісячного платежу клієнта (ануїтетна схема погашення).

Джерело: розроблено авторами

Актуальним для споживачів є питання зміни відсотковою ставки, забезпечення кредитів в іноземній валюті, залучення фірм з надання колекторських послуг. Потребує законодавчого врегулювання питання, що викликає обурення клієнтів, адже захист їх прав знаходиться на мінімальному незадовільному рівні. Право перегляду відсотковою ставки завжди залишається за банком два рази на рік: ставка може зменшуватися або збільшуватися. Враховуючи економічну ситуацію в країні відсоткова ставка зазвичай збільшується, при цьому не відома точна формула розрахунку збільшення відсотковою ставки, а також нормативно не закріплений вичерпний перелік випадків в яких відсоткова ставка повинна збільшуватися. Дані питання на законодавчому рівні детально не врегульовані та не надано точне визначення зміни ринкових умов. Формально банки зобов'язані надавати всю інформацію, дотримуючись чинного законодавства. Оскарження відсоткових ставок в судовому порядку зазвичай не відбувається, адже позичальники поставлені перед фактом зміни відсотковою ставки.

Особливої уваги потребує проблема забезпечення кредитів в іноземній валюті. Вперше достатнього гостро постала дана проблема під час економічної кризи в 2007-2008 років коли курс гривні знизився понад 40% по відношенню до світових валют, що викликало значну недовіру у населення до банківської кредитної діяльності. Адже за більшістю валютних кредитів забезпеченням виступало рухоме чи нерухоме майно, якого в результаті у деяких позичальників було недостатньо для погашення валютного кредиту, що призвело до стягнення не лише предмету застави, а й іншого майна позичальника для покриття суми кредиту.

Актуальною проблемою є наявність суперечностей у нормах чинного законодавства, що потребує вдосконалення вивчення на предмет можливостей за

допомогою яких можна призупини стягнення майна банком.

Значним кроком вперед можна визначити – бюро кредитних історій, як можливість накопичення актуальної і необхідної інформації для банку про позичальника. Комерційні банки не віддають перевагу обміну інформацією, проте дружні банки давно ведуть такий обмін.

Споживче кредитування має ряд позитивних та негативних сторін. Позитивні риси: отримання високого прибутку (споживче кредитування є найпоширенішим і приносить близько чверті прибутку до загального портфелю банку), збільшення обсягів продажу торгівельними мережами, підвищення купівельної спроможності населення.

З іншого боку необхідно відмітити ряд негативних моментів: значні перепади за кредитом, підвищення ризиків неповоротності коштів. Загалом переважають позитивні сторони споживчого кредитування і тому воно має позитивний вплив на економіку країни.

Регулювання споживчого кредитування на даному етапі є проблематичним і виникає багато перешкод. Розвитку кредитних програм комерційних банків сприяє зниження відсоткових ставок, дотримання прозорості фінансових відносин, чітке правове регулювання, створення єдиного бюро кредитних історій на всій території України, розвиток банківської інфраструктури (збільшення кількості інформаційних кіосків банку, банкоматів, POS-терміналів) [3].

Висновки. Українська банківська система не є досконалою має місце неврегульованість діяльності комерційних банків чинним законодавством.

Ситуація зі споживчим кредитування потребує реформування, адже на сьогодні відсутні нормативно-правові акти для регулювання споживчого кредитування і захисту прав споживачів. Головною проблемою є недостатній рівень обізнаності споживачів. Необхідним є створення законодавчого документу, що забезпечить повернення банків до справедливої конкуренції та надання повної інформації про умови кредитування. Важливим кроком може стати запровадження просвітницької кампанії інформування пересічних громадян стосовно фінансових відносин з комерційними банками, що дозволить уникнути ім необгрунтованих збитків.

Необхідно розробити заходи підвищення контролю за виконанням постанови НБУ щодо правил надання інформації про умови кредитування та реальну вартість кредиту з метою унеможливлення використання банками різноманітних надуманих причин для уникнення обов'язкового розкриття інформації. Це може бути досягнуто шляхом визначення штрафних санкцій для банків у разі недотримання вимог чинного законодавства.

Для ефективного розвитку та функціонування споживчого кредитування надалі необхідно уніфікувати стандартні договори для найпопулярніших видів кредитування (споживче кредитування, автокредитування, іпотека). Шаблони договорів повинні бути складені висококваліфікованими професійними юристами та застосовуватися у всіх комерційних банках. Таким чином форму договору змінювати буде неможливо, що забезпечить захист споживачів і більш вичерпне інформування про умови кредитування.

Література.

1. Турубка Л.В. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан і напрями розвитку//Л.В. Турубка// Вісник Університету банківської справи НБУ, 2011. – №3(12). – С.227-230.
2. Статистична інформація /Державний комітет статистики України//[Електронний Ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.051991р. №1023-ХІІ/[Електронний Ресурс]/ Режим доступу:zakon.rada.gov.ua
4. Дослідження: Середній розмір споживчого кредиту на одного українця виявився одним із найвищих у Європі - Корреспондент.biz. [Електронний Ресурс]/ Режим доступу: <http://news.bigmir.net/business>
5. Постанова НБУ від 10.05.2007 №168 “Про затвердження Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту”/[Електронний Ресурс]/ Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
6. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про споживче кредитування”/[Електронний Ресурс]/ Режим доступу:zakon.rada.gov.ua
7. Правове регулювання сфери захисту прав споживачів у Європейському союзі і Україні. – Центр європейського та порівняльного права Міністерства юстиції України. – Київ, 2005.
8. Куценко О. Споживче кредитування в Україні: огляд ринку та практики 2011р.: Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP)/ О.Куценко/[Електронний Ресурс]/ Режим доступу: <http://www.twirpx.com>

. Стаття надійшла до редакції 16.05.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"